

РАМКА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ КУЛЬТУРЫ ДЕМОКРАТИИ

Том 2

Дескриптори компетентностей
для культуры демократии

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

РАМКА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ КУЛЬТУРЫ ДЕМОКРАТІЇ

Том 2

**Дескриптори компетентностей
для культури демократії**

Видання французькою:

*Cadre de référence des compétences pour
une culture de la démocratie – Volume 2*

Готується до публікації

*Думки, висловлені у цій праці,
належать її авторам, і необов'язково
відображають офіційну позицію
Ради Європи.*

Усі права збережено. Жодну з частин цієї публікації не може бути перекладено, відтворено чи передано у будь-якій формі чи у будь-який спосіб (електронним (CD-Rom, Інтернет тощо) або механічним (фотокопіювання, запису, використання систем збереження інформації чи пошуку) без попередньої письмової згоди Директорату комунікації. (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Фотографії: iStockphoto.com

Обкладинка та макет: Департамент підготовки документів і публікацій Ради Європи

Видавництво Ради Європи

F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-8573-0 (Рада Європи)
(тритомний комплект)

ISBN 978-966-433-169-9
(ТзОВ «Фірма «Камула»)
(тритомний комплект)

© Рада Європи, квітень 2018,
видання англійською

© Європейський центр ім. Вергеланда,
листопад 2018,
український переклад

Переклад публікується за згодою Ради Європи, але під особисту відповідальність перекладача(ів).

Переклад здійснено в рамках Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Корлівства Норвегія та у співпраці з благодійною організацією «Центр освітніх ініціатив» (Львів) за фінансової підтримки Ради Європи.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
ВСТУПНЕ СЛОВО	7
ВИСЛОВЛЕННЯ ВДЯЧНОСТІ	9
ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1 — ГОЛОВНІ ДЕСКРИПТОРИ	15
РОЗДІЛ 2 — ВИЧЕРПНИЙ ПЕРЕЛІК АПРОБОВАНИХ ДЕСКРИПТОРІВ	25
РОЗДІЛ 3 — ПРОЦЕС РОЗРОБКИ, ТЕСТУВАННЯ ТА ГРАДАЦІЇ ДЕСКРИПТОРІВ	53
ВИСНОВКИ	57
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ	58

Для швидкого ознайомлення модель компетентностей для культури демократії представлено на вкладці в кінці цієї публікації

Передмова

Демократичні закони та інституції можуть ефективно функціонувати лише за умови, що вони ґрунтуються на культурі демократії, і саме освіта відіграє ключову роль у її забезпеченні: таких висновків дійшли на Третьому саміті голів держав і урядів Ради Європи, який відбувся у Варшаві 2005 року. Наша організація взяла на себе завдання «поширювати культуру демократії серед наших громадян». Для цього необхідно, щоб молодь набувала знань і цінностей, отримувала можливість бути відповідальними громадянами у багатоманітних сучасних демократичних суспільствах.

Відтоді держави-члени реалізували низку ініціатив у цьому напрямку, але бракувало чіткої спрямованості та розуміння загальних цілей у сфері громадянської освіти. Тому метою нашої Рамки компетентностей для культури демократії є подолання цієї прогалини.

Увагу до цієї гострої проблеми привернули численні терористичні атаки, що відбулися за останній час по всій Європі. Освіта — це середньо- та довгострокове інвестування у протидію насильницькому екстремізму та радикалізації, але починати працювати потрібно вже зараз. З огляду на це, на 25-й сесії Постійної конференції міністрів освіти Ради Європи в Брюсселі було одноставно схвалено Модель компетентностей (що міститься у першому томі Рамки).

Ця Рамка є результатом широкомасштабних консультацій і досліджень усередині держав-членів Ради Європи та за їхніми межами. Вона побудована на спільних для наших демократичних суспільств принципах. Рамка визначає необхідні інструменти й відображає критичне розуміння того, що мають набути учні та студенти на всіх рівнях освіти, щоб відчувати свою належність до демократичного суспільства, в якому ми живемо, і зробити власний позитивний внесок у нього.. Документ пропонує освітнім системам спільну мету, на якій варто зосередити свої зусилля, водночас поважаючи різноманіття освітніх підходів.

Метою цієї Рамки є підтримка держав-членів у розвитку відкритих, толерантних і культурно багатоманітних суспільств через освіту. Сподіваюся, що вони впровадять цей інструмент і скористаються ним.

Турбйорн Ягланд

*Генеральний секретар
Ради Європи*

Вступне слово

Уякому суспільстві житимуть наші діти завтра? Відповідь на це запитання значною мірою залежить від того, яку освіту ми дамо їм сьогодні. Освіта відіграє важливу роль у побудові майбутнього, відображаючи, до якого саме світу ми хочемо підготувати майбутні покоління.

Демократія є однією із трьох підвалин Ради Європи, і серед держав, які є її членами, не повинно бути сумнівів щодо стрижневої ролі демократії у нашому суспільстві в майбутньому. Навіть за наявності сильних інституцій вони діятимуть у справді демократичний спосіб лише тоді, якщо наші громадяни повністю будуть усвідомлювати не тільки своє право голосу, але й цінності, які ці інституції втілюють. Наші освітні системи й навчальні заклади повинні готувати молодих людей до активної ролі та відповідальності: без цього складні мультикультурні та схильні до змін суспільства, у яких ми живемо, просто не зможуть існувати. На початку доби квантових обчислень і штучного інтелекту особливо важливо, щоб наші діти засвоїли цінності, ставлення, уміння, знання і критичне розуміння, які дозволять їм приймати відповідальні рішення щодо свого майбутнього.

Точкою відліку під час розробки Рамки компетентностей для культури демократії Ради Європи було переконання, що підготовка учнів і студентів до демократичного громадянства має стати одним із ключових завдань освітніх систем, шкіл та університетів. Школярі та студенти мусять розуміти виклики, які стоять перед ними, і наслідки їхніх рішень: що вони можуть зробити, а від чого варто утриматися. Для цього мало знань — потрібні відповідні компетентності. Метою Рамки якраз і є визначення цих компетентностей.

Рамка складається з трьох томів.

Перший том містить модель компетентностей, яку було створено міждисциплінарною командою міжнародних експертів після проведення широких досліджень і консультацій. Двадцять компетентностей розподілено на чотири сфери — цінності, ставлення, вміння, знання та критичне розуміння — і доповнено інформацією про основи моделі, опис процесу її розробки та способи майбутнього використання.

Другий том містить визначення навчальних цілей та результатів для кожної компетентності. Ці дескриптори мають допомогти педагогам створювати навчальні ситуації, в яких можна спостерігати поведінку учня або студента стосовно тієї чи іншої компетентності. Дескриптори апробували вчителі — добровольці у школах 16 держав-членів.

Третій том містить поради, як використовувати модель компетентностей у шести освітніх контекстах. Подальші розділи будуть додані згодом.

Запропонована Рамка — це інструмент, що допомагає застосовувати індивідуальні підходи до формування компетентностей для культури демократії із дотриманням спільної мети. Хоча томи Рамки можна використовувати в довільному порядку, вони розроблені як єдине ціле, і ми радимо освітянам ознайомитися з усією Рамкою, перш ніж визначати власний підхід відповідно до своїх потреб і ситуації.

Я пишаюся можливістю представити цю Рамку компетентностей для культури демократії нашим державам-членам. Вона стала свідченням наполегливої праці, зразком відкритості та врахування всіх побажань. Сподіваюсь, що багато з вас скористається запропонованими тут ідеями, докладаючи свою частку зусиль для побудови такого майбутнього суспільства, якого ми бажаємо нашим дітям.

Сніжана Самарджич-Маркович

*Генеральний директор Ради Європи
з питань демократії*

Висловлення вдячності

Команда авторів

Рамку компетентностей для культури демократії було розроблено Департаментом освіти у співпраці з такими міжнародними експертами:

Мартин Барретт

Луїза де Бівар Блек

Міхаель Бірам

Ярослав Фалтин

Ларс Гудмундсон

Гіліґ'є вант Ланд

Клаудіа Ленц

Паскаль Момпуа-Гайяр

Міліса Поповіч

Калін Рус

Сальвадор Сала

Наталія Воскресенская

Павел Згаґа

Департамент освіти Ради Європи

Голова департаменту: С'юр Берган

Голова відділу освітньої політики: Віллано Кіріазі

Головний менеджер проекту: Крістофер Рейнольдс

Асистенти: Мірей Вендлін, Клодін Мартен-Оствальд

Підтримка та допомога

Департамент освіти Ради Європи особливо вдячний за активну підтримку, яку надали:

- ▶ Йозеп Даллерес і Естер Рабаса Грау, постійні представники князівства Андорри в Раді Європи з 2012 по 2017 роки;
- ▶ Жермен Дондельє †, Індіріх Фрич і Етьєн Жільяр, голови Керівного комітету Ради Європи з питань освітньої політики і практик із 2012 по 2018 рік;
- ▶ Кетеван Натріашвілі, заступник міністра освіти Грузії.

Проект розробки Рамки компетентностей для культури демократії отримав активну підтримку, в тому числі фінансову, від міністерств освіти Андорри, Бельгії, Кіпру, Чехії, Грузії, Греції та Норвегії.

Департамент освіти також висловлює подяку Європейському центру ім. Вергеланда та Тімішоарському міжкультурному інституту.

Подяки

Департамент освіти Ради Європи вдячний переліченим нижче людям за їхні цінні відгуки та внесок у розробку Рамки компетентностей для культури демократії:

Ерік Амна, Маттіа Баютті, Леонс Бекеманс, Сезар Бірзеа, Лавінія Браччі, Фаб'яна Кардетті, Маріса Каваллі, Ейден Кліффорд, Деніел Косте, Куе Ан Дан, Леа Давчева, Дар'я Дірдорф, Мігель Анхель Гарсія Лопез, Ральф Гаувайлер, Рольф Голлоб, Фернанда Гонсалес-Дреєр, Ричард Харріс, Прю Холмс, Бріоні Госкінс, Керолайн Ховарт, Тед Хадлстон, Елене Джібладзе, Андреас Корбер, Ілдіко Лазар, Рейчел Лінднер, Петр Мацек, Джулія Марлер, Гійом Маркс, Девід Мюллер, Натія Нацвлішвілі, Оана Нестян Санду, Рейнгільд Отте, Ставула Піліппу, Елісон Фіппс, Агостіно Портера, Мажена Рафальська, Монік Руан, Роберто Руффіно, Флорен Алін Сава, Г'ю Старкі, Олена Стиславська, Анжела Тесіану, Феліса Тіббіттс, Джудіт Торні-Пурта, Ангелос Вальянатос, Мануела Ваґнер, Шарлотта Вайсландер, Робін Уїлсон, Улріке Волфф-Йонтофсон, Фатмироші Кземаладж.

І нарешті Департамент освіти висловлює щирі подяки за відданість і співпрацю багатьом освітянам — педагогам, вчителям і керівникам шкіл, які здійснювали пілотне впровадження дескрипторів.

Видання здійснено благодійною організацією «Центр освітніх ініціатив» (м. Львів) за фінансової підтримки Ради Європи. Переклад здійснено у рамках Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» Європейського центру ім. Вергеланда за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Королівства Норвегія.

Тексти Рамки українською апробовано під час низки заходів у рамках Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» упродовж 2018 року: під час тренінгу «Розвиток громадянських і соціальних компетентностей у системі підготовки вчителів в Україні» (Київ, 20-25 січня), міжнародного колоквиуму «Стандарти Нової української школи: Компетентнісний потенціал. Презавантаження» (Київ, 25-27 квітня; у співпраці з Європейським фондом освіти), тренінгу для тренерів мережі програми «Демократична школа» (Київ, 14-18 серпня), тренінгу «Розвиваємо та оцінюємо наскрізну громадянську компетентність у новій українській школі: Рамка компетентностей для культури демократії» для представників закладів післядипломної педагогічної освіти (Київ, 20-21 листопада).

Перекладачі: Андрій Бєсєдін, Дмитро Кушнір, Київський університет ім. Б. Грінченка

Відповідальний редактор: Олена Шинаровська

Наукова редакція українського тексту Рамки: Оксана Овчарук, Мирослава Товкало, Христина Чушак

Літературна редакція: Ольга Некряч

Вступ

Для кожної з двадцяти (20) компетентностей із Рамки компетентностей для культури демократії (надалі — Рамка) було розроблено та апробовано дескриптори цих компетентностей. Як зазначено у першому томі, їх створювали задля таких цілей:

1. допомогти оцінювати поточний рівень володіння кожною з компетентностей однієї особи чи групи осіб для визначення напрямів подальшого розвитку та навчальних потреб або для виявлення рівня володіння компетентністю досягнутого після періоду навчання;
2. стати для освітян довідковим документом або ж інструментарієм у процесі розробки, імплементації та оцінювання освітніх практик в умовах формальної та неформальної освіти.

Дескриптори — це твердження, що вказують на конкретну поведінку, яку можна спостерігати в людини з певним рівнем компетентності.

Існує чимало способів, за допомогою яких людина може виявити рівень володіння будь-якою з компетентностей через спостережувану поведінку, що стосується також і КДК. Однак, щоб експериментувати з компетентностями, необхідно визначити поведінку, яка може достовірно вказувати на те, що людина має певний рівень майстерності у конкретній компетентності.

Дескриптори, перераховані нижче, відповідають цьому критерію, адже вони були отримані у процесі систематичної розробки та пілотування великою кількістю практиків-освітян, а також апробації у конкретних навчальних закладах

різних європейських країн. Цей процес описаний в останньому розділі. Існує два набори дескрипторів, які були виокремлені після тестування дескрипторів.

- ▶ У розділі 1 йдеться про обмежений набір зі ста тридцяти п'яти головних дескрипторів для кожної з компетентностей з чіткою вказівкою на один із трьох рівнів володіння компетентностями: базовий, середній та високий.
- ▶ У розділі 2 йдеться про ширший перелік із 447 дескрипторів, де, окрім головних, містяться додаткові, теж перевірені дескриптори. Деякі з них пов'язані з конкретним рівнем володіння компетентністю, інші об'єднують базовий і середній або середній і високий рівні.

Може здатися, що деякі дескриптори близькі за змістом або тісно переплетені між собою. Їх зумисно внесено до переліку, щоб запропонувати вибір (і для того, щоб хоча б один із них було простіше перекласти).

До 14-ти з 20-ти компетентностей сформульовано два головні дескриптори на кожен із рівнів володіння. Нижче подаємо винятки до цього загального правила.

Тільки один дескриптор був визначений для середнього рівня компетентності «визнання цінності культурного різноманіття», для високого рівня «відповідальності» та для базового рівня компетентності «знання та критичне розуміння мови й особливостей спілкування».

Три дескриптори на кожен із рівнів володіння було розроблено до компетентності «визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права». Також визначено три основні дескриптори для середнього та високого рівнів компетентності «прийняття невизначеності та неоднозначності».

Зважаючи на комплексний характер компетентності «знання та критичне розуміння світу», для базового та високого рівня володіння розроблено шість ключових дескрипторів, а для середнього рівня — сім ключових дескрипторів.

Статистична обробка даних, зібраних під час тестування дескрипторів, забезпечує їхню кумулятивність. Це означає, що існує велика ймовірність того, що коли особа постійно, без сторонньої допомоги, виявляє поведінку відповідно до дескриптора, який визначає високий рівень володіння певною компетентністю, вона виявлятиме також різні типи поведінки згідно з дескрипторами, характерними для середнього та базового рівнів. Відповідно, існує велика ймовірність, що особа, яка виявляє поведінку відповідно до дескрипторів, що співвідносяться із середнім рівнем володіння певною компетентністю, також виявлятиме поведінку, яка відповідає базовому рівню.

Однак це не означає, що якщо особа досягла певного рівня володіння відповідною компетентністю, у подальшому він/вона буде її лише вдосконалювати. Різного роду фактори, зокрема вік, зміни у соціальному середовищі, травматичний досвід та ін., можуть спричинити тимчасову регресію певних компетентностей та вимагати додаткової підтримки для досягнення вищого рівня володіння ними.

Щоби дескриптори компетентностей безпосередньо відповідали педагогічній практиці, вони були сформульовані мовою навчальних результатів. Це означає, що кожен дескриптор містить дієслово активного стану і залежні від нього

слова, а описувана поведінка підлягає спостереженню та оцінюванню. З огляду на те, що, як пояснюється в першому томі, компетентності зазвичай поєднуються у кластери. Набори відповідних дескрипторів можна використовувати для окреслення результатів навчання під час освітньої діяльності. Однак цей принцип не слід застосовувати надто спрощено, адже важливо зазначити, що дескриптори співвідносяться радше з рівнем володіння певною компетентністю, аніж із результатами якогось певного типу освітньої діяльності. Детальніша інформація про дискусію щодо різниці між рівнем володіння та досягненнями міститься у третьому розділі про оцінювання (Том 3 Рамки).

Три рівні володіння певною компетентністю (базовий, середній і високий), за якими шкальовано дескриптори, не слід прямо пов'язувати з рівнями освіти. У певних випадках, особливо стосовно знань і критичного розуміння, вищі рівні ймовірно розвиватимуться на вищих рівнях освіти. Але у випадку цінностей, ставлень і вмінь багато елементів можна здобути у ранньому віці, хоча, зрозуміло, що вони з часом розвиватимуться.

Використання дескрипторів тісно пов'язане зі спостереженням. Якщо регулярно проводити спостереження, то воно стає частиною освітнього процесу. Вчителі нащодень є професійними спостерігачами учнів та учениць, навіть якщо вони не завжди усвідомлюють, що і як вони спостерігають і як вони обробляють результати власних спостережень. Проте, якщо вони спостерігають поведінку учнів і учениць у контексті КДК і при цьому звертаються до дескрипторів, цей процес має бути цілеспрямованим та добре спланованим.

У цьому контексті слід враховувати кілька аспектів:

- ▶ Слід спостерігати так, щоб не заважати учням і ученицям і не ставити їх у незручну ситуацію.
- ▶ Спостереження має охоплювати різноманітні ситуації, включно з реакцією учнів і учениць на конкретні завдання, індивідуальну роботу у класі, взаємодію з учителем і однолітками під час роботи в класі, а також поведінку під час перерв, перед уроками і після них або під час позаурочної діяльності.
- ▶ Оскільки компетентності для демократичної культури групуються у кластери, поведінку в певних ситуаціях, можливо, варто співвідносити не з одним дескриптором, а з їхнім набором.
- ▶ Використання дескрипторів полегшує не лише спостереження, а й записи про поведінку, яку можна спостерігати: набагато простіше занотувати код дескриптора, а не записувати повний опис цієї поведінки. Для якісного спостереження потрібні записи; покладатися на пам'ять недостатньо.
- ▶ Слід спостерігати за вербальною, паравербальною та невербальною поведінкою й враховувати, окрім того, що говорить учень/учениця, такі аспекти, як зоровий контакт, ставлення, вираження емоцій тощо.

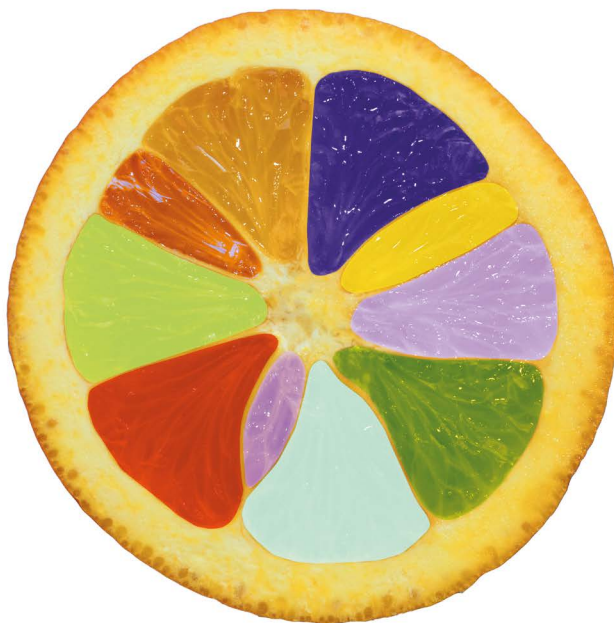
- ▶ Спостерігати за поведінкою, яку описує конкретний дескриптор, слід послідовно й упродовж певного часу. Не можна покладатися на перше враження, переконання, очікування та упередження спостерігача, на одну конкретну дію чи момент. Певний прояв поведінки може бути випадковим або бути зумовленим факторами, про які не знає спостерігач. А відсутність певної поведінки може бути результатом того, що учень чи учениця не мали відповідної можливості/нагоди її проявити.

Оскільки вміння слухати та спостерігати — це важливі компоненти моделі КДК, і вчителі, і учні можуть і мають розвивати їх. У цьому контексті спостереження за однолітками може бути дієвим інструментом для розвитку цих вмінь.

Спостереження за поведінкою, яке ґрунтується на дескрипторах, — це дієвий інструмент для діагностики прогалин у навчанні, який дозволяє розробляти цільові індивідуалізовані плани, а також застосовувати розвивальне навчання та/або різні стратегії диференціації навчання.

Інші проблемні запитання щодо використання дескрипторів, зокрема аналіз ризиків, що виникають при неправильному їх застосуванні, подано у розділі про дескриптори в першому томі Рамки. Про те, як дескриптори можна застосувати для розробки навчальної програми, оцінювання, створення та проведення різних навчальних вправ, а також для використання Рамок у загальношкільному підході, йдеться у відповідних розділах третього тому.

Розділ 1

Головні дескриптори

ЦІННОСТІ

1. Повага до людської гідності та прав людини

1	Стверджує, що права людини завжди слід поважати та захищати.	Базовий
2	Стверджує, що суспільство має поважати і захищати специфічні права дітей.	
3	Відстоює думку про те, що ніхто не має зазнавати тортур або підлягати нелюдському чи принизливому ставленню та покаранню.	Середній
4	Аргументує, що всі державні установи повинні поважати, захищати права людини та сприяти їх реалізації.	
5	Відстоює думку, що в разі засудження чи ув'язнення особи, попри накладення на неї певних обмежень, ця особа не менше заслуговує на повагу та гідність, ніж будь-хто інший.	Високий
6	Відстоює думку про те, що всі закони мають відповідати нормам і стандартам у галузі прав людини.	

2. Визнання цінності культурного різноманіття

7	Дотримується поглядів, що ми маємо бути толерантними до різних переконань, яких дотримуються інші люди у суспільстві.	Базовий
8	Дотримується поглядів, що кожен має докладати зусиль заради досягнення взаєморозуміння та змістовного діалогу між людьми та групами, які різняться між собою.	
9	Висловлює думку про те, що слід позитивно оцінювати та цінувати культурне розмаїття у суспільстві.	Середній
10	Стверджує, що для того, щоб допомогти розпізнати наші різні ідентичності та культурну належність, слід вести міжкультурний діалог.	Високий
11	Стверджує, що міжкультурний діалог слід вести, щоб поглибити повагу та культуру «жити разом».	

3. Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права

12	Стверджує, що школа має вчити учнів демократії та як діяти громадянам в умовах демократії.	Базовий
13	Висловлює думку про те, що до всіх громадян треба ставитися однаково та неупереджено, відповідно до закону.	
14	Стверджує, що закони мають діяти на засадах справедливості.	
15	Стверджує, що демократичні вибори завжди мають відбуватися без порушень, справедливо та вільно, відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства.	Середній
16	Висловлює думку про те, що коли представник влади здійснює свої владні повноваження, то він/вона не має зловживати владою та виходити за рамки своїх правових повноважень.	
17	Підтримує думку про те, що суди мають бути доступними для кожного, тобто жодна особа не повинна відчувати обмеження у можливості подати справу до суду, бо це занадто дорого, складно або може спричинити незручності.	
18	Підтримує думку про те, що особи, яким довірена законодавча влада та її імплементація, мають підлягати дії закону та конституційного нагляду.	Високий
19	Висловлює думку про те, що інформація про державну політику та її впровадження має бути доступною для громадськості.	
20	Стверджує, що мають існувати ефективні засоби правового захисту проти дій органів державної влади, які порушують громадянські права.	

СТАВЛЕННЯ

4. Відкритість до інших культур, переконань і світогляду інших людей

21	Виявляє інтерес до вивчення переконань, цінностей, традицій та світогляду інших людей.	Базовий
22	Виявляє інтерес до подорожей в інші країни.	
23	Висловлює зацікавленість до переконань інших людей, їхніх інтерпретацій, культурних орієнтацій і зв'язків.	Середній
24	Цінує можливість здобути досвід інших культур.	
25	Шукає та вітає можливості пізнати людей з різними цінностями, звичаями та типами поведінки.	Високий
26	Налагоджує контакти з іншими людьми для вивчення їхньої культури.	

5. Повага

27	Дає можливість іншим висловлювати думку.	Базовий
28	Поважає іншу людину як рівну собі.	
29	Ставиться до всіх людей з повагою, незалежно від їхнього культурного походження.	Середній
30	Демонструє повагу до людей, які мають відмінний соціально-економічний статус від його/її власного.	
31	Виявляє повагу до релігійних відмінностей.	Високий
32	Виявляє повагу до людей, які дотримуються інших політичних поглядів.	

6. Громадянська свідомість

33	Виявляє готовність взаємодіяти та працювати з іншими людьми.	Базовий
34	Співпрацює з іншими людьми заради спільних інтересів.	
35	Відчуває обов'язок не залишатися осторонь, коли порушують права та гідність інших.	Середній
36	Дискутує про те, що можна зробити, аби змінити громаду на краще.	
37	Бере зобов'язання та несе відповідальність, що притаманні активному громадянству, на місцевому, національному чи глобальному рівнях.	Високий
38	Докладає зусиль, щоб бути поінформованим про громадські справи.	

7. Відповідальність

39	Показує, що він/вона бере відповідальність за свої вчинки.	Базовий
40	Якщо він/вона раниць чиїсь почуття, то просить вибачення.	
41	Подає необхідну роботу вчасно.	Середній
42	Показує, що він/вона бере відповідальність за власні помилки.	
43	Послідовно виконує свої зобов'язання перед іншими.	Високий

8. Впевненість у собі

44	Висловлює переконання у своїй здатності зрозуміти проблеми.	Базовий
45	Висловлює переконання, що впорається із запланованою діяльністю.	
46	Висловлює переконання у власній здатності долати перешкоди під час досягнення цілі.	Середній
47	Упевнений/-а, що коли він/вона хоче змінитися, то досягне цього.	
48	Демонструє впевненість у своїй здатності долати життєві труднощі.	Високий
49	Висловлює впевненість, що знає, як подолати непередбачувані ситуації завдяки винахідливості.	

9. Прийняття невизначеності та неоднозначності

50	Легко знаходить спільну мову з іншими людьми, які мають різні погляди.	Базовий
51	Демонструє, що може утриматися від осуду інших.	
52	Почуває себе комфортно у незвичних ситуаціях.	Середній
53	Конструктивно та позитивно долає невизначеність .	
54	Конструктивно працює у непередбачуваних обставинах.	Високий
55	Висловлює бажання кидати виклик власним ідеям та цінностям.	
56	Отримує задоволення від розв'язання неоднозначних проблем.	
57	Висловлює задоволення від додання труднощів.	

УМІННЯ

10. Уміння самостійно вчитися

58	Виявляє здатність ідентифікувати ресурси для навчання (наприклад, людей, книги, Інтернет тощо).	Базовий
59	Шукає роз'яснення нової інформації, отриманої від інших людей, якщо це потрібно.	
60	Може опанувати нові теми за мінімального стороннього супроводу.	Середній
61	Може оцінити якість виконання власної роботи.	
62	Може обрати найбільш достовірні джерела інформації або пропозицію з доступного переліку.	Високий
63	Виявляє здатність моніторити, визначати пріоритети та закінчувати завдання без безпосереднього контролю.	

11. Аналітичне і критичне мислення

64	Може визначити схожість та різницю між новою та вже відомою інформацією.	Базовий
65	Використовує докази, щоб підтвердити свою думку.	
66	Здатен/-на оцінити ризики, пов'язані з вибором різних варіантів.	Середній
67	Демонструє, що роздумує над тим, наскільки правильною є інформація, яку використовує.	
68	Може ідентифікувати будь-які розбіжності, відмінності або відхилення у матеріалах, що підлягають аналізу.	Високий
69	Здатен/-на використовувати визначені критерії, принципи або цінності для здійснення суджень.	

12. Вміння слухати та спостерігати

70	Уважно прислухається до різних думок.	Базовий
71	Уважно слухає інших людей.	
72	Спостерігає за жестами та мовою тіла людей, які виступають, щоб зрозуміти предмет їхньої розмови.	Середній
73	Може ефективно слухати, щоб розшифрувати наміри іншої людини та значення, яке вона вкладає у комунікацію.	
74	Звертає увагу на те, що інші люди мають на увазі, але не висловлюють у голос.	Високий
75	Зауважує, як люди з іншими культурними ідентичностями по-різному реагують на ту саму ситуацію.	

13. Емпатія

76	Може зрозуміти, коли товариш потребує допомоги.	Базовий
77	Висловлює співчуття щодо неприємних речей, які зауважив/-ла в житті інших людей.	
78	Намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їхнього погляду.	Середній
79	Звертає увагу на почуття інших людей під час ухвалення рішень.	
80	Коли думає про людей в інших країнах, то поділяє їхні радості і печалі.	Високий
81	Точно визначає почуття інших, навіть тоді, коли вони не хочуть показувати їх.	

14. Гнучкість та вміння адаптуватися

82	Змінює свою думку, якщо йому/їй подали раціональне обґрунтування для цього.	Базовий
83	Може змінити свої рішення, якщо їх наслідки вимагають цього.	
84	Адаптується до нових ситуацій, використовуючи нові вміння.	Середній
85	Адаптується до нових ситуацій, по-різному застосовуючи знання.	
86	Адаптується до соціально-культурних звичаїв інших культурних цільових груп, спілкуючись із членами цих груп.	Високий
87	Може змінити свою поведінку, щоб зробити її прийнятною для інших культур.	

15. Мовні, комунікативні вміння та багатомовність

88	Може висловити свою думку щодо окресленої проблеми.	Базовий
89	Просить промовця повторити, що було сказано, якщо щось було незрозуміле.	
90	Ставить такі запитання, що вказують на розуміння позиції інших людей.	Середній
91	Може адаптуватися до різноманітних способів висловлення вдячності різними мовами.	
92	Може виступати посередником у мовному плані, здійснюючи переклад, надаючи пояснення під час міжкультурного обміну.	Високий
93	Може успішно уникати міжкультурних непорозумінь.	

16. Уміння співпрацювати

94	Вибудовує доброзичливі стосунки з іншими людьми в групі.	Базовий
95	Працюючи у групі, виконує свою частку групової роботи.	
96	Працює над досягненням консенсусу заради досягнення цілей групи.	Середній
97	Працюючи у групі, надає іншим важливу або корисну інформацію.	
98	Викликає ентузіазм у членів групи заради досягнення спільних цілей.	Високий
99	Працюючи як член групи, підтримує інших людей, незважаючи на розбіжності у поглядах.	

17. Уміння вирішувати конфлікти

100	Може спілкуватися зі сторонами конфлікту з повагою.	Базовий
101	Може ідентифікувати способи вирішення конфліктів.	
102	Може допомогти іншим у вирішенні конфліктів, поглиблюючи їхнє розуміння наявних варіантів вирішення.	Середній
103	Може заохотити сторони конфлікту активно слухати одна одну та обговорити, що їх турбує та непокоїть.	
104	Регулярно ініціює спілкування для вирішення міжособистісних конфліктів.	Високий
105	Може ефективно діяти у конфліктних ситуаціях з людьми у стані емоційного стресу, тривоги та занепокоєння.	

ЗНАННЯ ТА КРИТИЧНЕ РОЗУМІННЯ

18. Знання самого себе та критична самооцінка

106	Може описати свою мотивацію.	Базовий
107	Може описати, як його/її думки та емоції впливають на поведінку.	
108	Може критично осмислювати власні цінності та переконання.	Середній
109	Може критично подивитися на себе з різних точок зору.	
110	Може критично осмислювати свої упередження та стереотипи, а також те, на чому вони ґрунтуються.	Високий
111	Може критично осмислювати свої емоції та почуття у найрізноманітніших ситуаціях.	

19. Знання та критичне розуміння мови й особливостей спілкування

112	Може пояснити, як тон голосу, візуальний контакт та мова тіла допомагає під час спілкування.	Базовий
113	Може описати соціальний вплив та наслідки різних стилів комунікації на інших.	Середній
114	Може пояснити, як соціальні взаємовідносини іноді заковані у мовних формах, що використовуються в розмові (наприклад, у формулах привітання, звертання, у лайливих фразах тощо).	
115	Може пояснити, чому люди, які мають відмінну культурну належність, можуть слідувати різним вербальним та невербальним комунікативним домовленостям, що, на їхній погляд, є значущими.	Високий
116	Може критично осмислювати різні комунікативні домовленості, що застосовуються у принаймні одній з інших соціальних груп чи культур.	

20. Знання та критичне розуміння світу (політики, права, прав людини, культури, релігії, історії, ЗМІ, економіки тощо)

117	Може пояснити значення основних політичних понять, включаючи демократію, свободу, громадянство, права та обов'язки.	Базовий
118	Може пояснити, чому кожен зобов'язаний поважати права інших.	
119	Може описати базові культурні практики, які існують в інших культурах (наприклад, вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо).	
120	Може критично осмислювати те, що його/її світогляд є тільки одним із багатьох світоглядів.	
121	Може оцінити вплив суспільства на природне середовище, наприклад, з погляду зростання населення, його розвитку, споживання ресурсів тощо.	
122	Може критично осмислювати ризики, пов'язані зі шкодою для довкілля.	
123	Може пояснити універсальний, неподільний та невід'ємний характер прав людини.	Середній
124	Може критично осмислювати взаємозв'язки між правами людини, демократією, миром та безпекою у глобалізованому світі.	
125	Може критично осмислювати докорінні причини порушень прав людини, зокрема, роль стереотипів та упереджень у процесах, що призводять до порушень прав людини.	
126	Може пояснити небезпеку, що виникає внаслідок узагальнення, коли на підставі індивідуальної поведінки окремої особи роблять висновок про всю культуру.	
127	Може критично осмислювати релігійну символіку, релігійні практики та використання мови з релігійною метою.	
128	Може описати наслідки впливу пропаганди в сучасному світі.	
129	Може пояснити, як люди можуть захищати себе від пропаганди.	Високий
130	Може описати різноманітні способи впливу громадян на політику.	
131	Може критично осмислювати, як змінюється характер прав людини та розвиток прав людини у різних регіонах світу.	
132	Може пояснити, чому не існує культурних груп зі сталими ознаками.	
133	Може пояснити, чому всі релігійні групи постійно розвиваються та змінюються.	
134	Може критично осмислити, що історію подають і викладають з етноцентричного погляду.	
135	Може пояснити, як працюють національні економіки та як економічні та фінансові процеси впливають на функціонування суспільства.	

Розділ 2

Вичерпний перелік апробованих дескрипторів

Це вичерпний перелік дескрипторів, які було апробовано під час пілотування в різних освітніх середовищах. Дескриптори, які стосуються рівнів між базовим і середнім або між середнім і високим, позначено, відповідно, як БС і СВ. Вичерпну інформацію про те, як було розроблено та апробовано ці дескриптори, можна знайти у Розділі 3.

1. Повага до людської гідності та прав людини

Код	Н гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
101	1	Стверджує, що права людини завжди слід поважати та захищати.	Базовий
102	2	Стверджує, що суспільство має поважати і захищати специфічні права дітей.	Базовий
103		Стверджує, що кожен має визнавати фундаментальні свободи кожної людини.	Базовий
104	3	Відстоює думку про те, що ніхто не має зазнавати тортур або підлягати нелюдському чи принизливому ставленню до себе і покаранням.	Середній

105	4	Аргументує, що всі державні установи повинні поважати, захищати права людини та сприяти їх реалізації.	Середній
106		Відстоює думку про те, що права людини необхідні кожній людині для гідного життя.	Середній
107	5	Відстоює думку, що в разі засудження чи ув'язнення особи, попри накладення на неї певних обмежень, ця особа не менше заслуговує на повагу та гідність, ніж будь-хто інший.	Високий
108	6	Відстоює думку про те, що всі закони мають відповідати нормам та стандартам у галузі прав людини.	Високий
109		Відстоює думку про те, що кожен, проти кого висунує кримінальне обвинувачення, має вважатися невинуватим доти, поки його/її вину не буде доведено відповідно до закону.	Високий

2. Визнання цінності культурного різноманіття

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
201	7	Погоджується з тим, що ми маємо бути толерантними до різних переконань, яких дотримуються інші члени суспільства.	Базовий
202	8	Дотримується поглядів, що кожен має докладати зусиль заради досягнення взаєморозуміння та змістовного діалогу між людьми та групами, які різняться між собою.	Базовий
203		Стверджує, що кожен має сприяти комунікації та діалогу між людьми різного культурного походження.	БС
204	9	Висловлює думку про те, що слід позитивно оцінювати та цінувати культурне розмаїття у суспільстві.	Середній
205		Стверджує, що потрібно намагатися вчитися один в одного для поглиблення розуміння себе та інших людей.	СВ
206	10	Стверджує, що для того, щоб допомогти розпізнати наші різні ідентичності та культурну належність, слід вести міжкультурний діалог.	Високий
207	11	Стверджує, що міжкультурний діалог слід вести, щоб розвинути повагу та культуру «жити разом».	Високий

3. Визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
301	12	Стверджує, що школа має вчити учнів демократії та як діяти громадянам в умовах демократії.	Базовий
302	13	Висловлює думку про те, що до всіх громадян треба ставитися однаково та неупереджено, відповідно до закону.	Базовий
303	14	Стверджує, що закони мають діяти на засадах справедливості.	Базовий
304		Стверджує, що чесних і справедливих законів завжди дотримуються.	Базовий
305	15	Стверджує, що демократичні вибори завжди мають відбуватися без порушень, справедливо та вільно, відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства.	Середній
306	16	Висловлює думку про те, що коли представник влади здійснює свої владні повноваження, він/вона не має зловживати владою і виходити за рамки своїх владних повноважень.	Середній
307	17	Підтримує думку про те, що суди мають бути доступними для кожного, тобто жодна особа не повинна відчувати обмеження у можливості подати справу до суду, бо це занадто дорого, складно або може спричинити незручності.	Середній
308		Стверджує, що демократію слід завжди захищати та поважати як важливу основу для спільної діяльності з іншими людьми у суспільстві.	Середній
309		Висловлює думку, що при здійсненні повноважень державні службовці повинні підкорятися закону та юридичним рішенням.	Середній
310		Стверджує, що посадові особи та судді не повинні ставитися до певної особи чи групи інакше через упередження або корупцію.	Середній
311		Стверджує, що посадові особи та судді повинні ставитися до кожного однаково й відповідно до законодавства, і це так само стосується справ.	Середній
312		Висловлює думку про те, що всі люди та установи є суб'єктами права та підпорядковуються йому.	СВ

313		Висловлює думку про те, що судова система має бути прозорою й охоплювати чіткий набір законів, до яких існує легкий та вільний доступ.	СВ
314		Висловлює думку про те, що має існувати незалежна та неупереджена судова система для захисту громадян від свавільного використання влади державою, організаціями та окремими особами.	СВ
315		Висловлює думку про те, що державні рішення завжди слід приймати та виконувати відповідно до законів та підзаконних актів.	СВ
316		Висловлює думку про те, що законотворчі процеси повинні контролюватися особами, яких було обрано та які є підзвітними народу.	СВ
317		Висловлює думку про необхідність ефективних заходів щодо запобігання усім формам корупції та боротьби з нею.	СВ
318	18	Підтримує думку про те, що особи, яким довірили законодавчу владу, мають підлягати дії закону та конституційного нагляду.	Високий
319	19	Висловлює думку про те, що інформація про державну політику та її впровадження має бути доступною для громадськості.	Високий
320	20	Стверджує, що мають існувати ефективні засоби правового захисту проти дій органів державної влади, які порушують громадянські права.	Високий
321		Висловлює думку про те, що правова система повинна мати справедливу і прозору структуру та процедури забезпечення реалізації прав людини.	Високий

СТАВЛЕННЯ

4. Відкритість до інших культур, переконань і світогляду інших людей

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
401	21	Виявляє інтерес до вивчення переконань, цінностей, традицій та світогляду інших людей.	Базовий
402	22	Виявляє інтерес до подорожей в інші країни.	Базовий
403		Використовує можливості знайомства з іншими людьми.	БС
404	23	Висловлює зацікавленість до переконань інших людей, їхніх інтерпретацій, культурних орієнтацій та зв'язків.	Середній
405	24	Цінує можливість здобути досвід інших культур.	Середній
406		Виявляє зацікавленість роботою з людьми різного культурного походження.	СВ
407		Отримує задоволення від діалогу з людьми, чії ідеї та цінності відрізняються від його/її власних.	СВ
408		Висловлює бажання взаємодіяти з тими, які сприймаються як інші.	СВ
409	25	Шукає та вітає можливості пізнати людей із різними цінностями, звичаями та типами поведінки.	Високий
410	26	Налагоджує контакти з іншими людьми для вивчення їхньої культури.	Високий

5. Повага

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
501	27	Дає можливість іншим висловлювати свою думку.	Базовий
502	28	Поважає іншу людину як рівну собі.	Базовий
503		Поважає різні думки, світогляди та способи життя, якщо вони не порушують права людини.	Базовий
504	29	Ставиться до всіх людей із повагою, незалежно від їхнього культурного походження від його/її власного.	Середній
505	30	Виявляє повагу до людей, які мають відмінний соціально-економічний статус від його/її власного.	Середній

506		Виявляє повагу до переконань, практик та способів життя, яких дотримуються інші люди, якщо вони не порушують права людини.	Середній
507		Виявляє повагу до різних думок та ідей, якщо вони не порушують права людини.	Середній
508		Виявляє шанобливе ставлення до інших людей, що відрізняються від нього/неї.	Середній
509		Виявляє повагу до інших, виходячи з визнання гідності всіх людей та їхніх прав людини.	Середній
510		Виявляє повагу до гендерних відмінностей.	Середній
511	31	Виявляє повагу до релігійних відмінностей.	Високий
512	32	Виявляє повагу до людей, які дотримуються інших політичних поглядів.	Високий

6. Громадянська свідомість

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
601	33	Висловлює готовність взаємодіяти та працювати з іншими людьми.	Базовий
602	34	Співпрацює з іншими людьми заради спільних інтересів.	Базовий
603		Висловлює готовність поліпшувати становище інших людей у громаді.	БС
604		Висловлює прагнення брати участь у колективному ухваленні рішень.	БС
605	35	Відчуває обов'язок не залишатися осторонь, коли порушують права та гідність інших людей.	Середній
606	36	Обговорює, що можна зробити, щоб змінити громаду на краще.	Середній
607		Висловлює зацікавленість у публічних справах та проблемах.	Середній
608		Висловлює бажання допомагати людям у громаді на волонтерських засадах.	Середній
609		Бере зобов'язання, які випливають від належності до громади.	Середній
610		Висловлює свою рішучість підтримувати і захищати права інших людей.	Середній
611		Активно долучається до розв'язання проблем громади.	СВ
612		Долучається до захисту навколишнього середовища.	СВ
613		Бере участь у процесі ухвалення рішень стосовно питань, інтересів та спільного добра громади.	СВ

614	37	Бере зобов'язання та несе відповідальність, що притаманні активному громадянству, на місцевому, національному чи глобальному рівнях.	Високий
615	38	Докладає зусиль, щоб бути поінформованим про громадські справи.	Високий
616		Підтримує організації, що займаються соціальними проблемами.	Високий

7. Відповідальність

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
701	39	Свідчить, що він/вона бере відповідальність за свої вчинки.	Базовий
702	40	Якщо він/вона ранив чиїсь почуття, то просить вибачення.	Базовий
703		Визнає відповідальність за свою поведінку.	БС
704	41	Виконує необхідну роботу вчасно.	Середній
705		Виконує особисті зобов'язання перед іншими вчасно.	Середній
706	42	Демонструє, що бере відповідальність за власні помилки.	Середній
707		Вкладається у визначені часові рамки.	Середній
708		Демонструє пунктуальність.	Середній
709		Виконує свої повсякденні обов'язки якнайкраще.	Середній
710	43	Послідовно виконує свої зобов'язання перед іншими.	Середній

8. Впевненість у собі

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
801	44	Висловлює переконання в своїй здатності розуміти проблеми.	Базовий
802	45	Висловлює переконання, що впорається із запланованою діяльністю.	Базовий
803		Демонструє впевненість у тому, що може розв'язати більшість проблем, якщо докладе до цього необхідних зусиль.	БС
804		Демонструє впевненість у тому, що може досягти гарних результатів під час виконання завдання.	БС
805		Висловлює переконання, що можна подолати труднощі.	БС

806		Висловлює переконання, що може вжити заходів, необхідних для досягнення мети.	БС
807		Висловлює впевненість, що може працювати ефективно.	БС
808	46	Висловлює переконання у власній здатності долати перешкоди під час досягнення цілі.	Середній
809	47	Упевнений/-а, що коли він/вона хоче змінитися, то досягне цього.	Середній
810		Демонструє впевненість під час ухвалення рішень.	Середній
811		Висловлює впевненість, долаючи нові виклики.	Середній
812		Висловлює переконання, що легко впорається з мінливою ситуацією.	Середній
813		Висловлює переконання у своїй здатності дібрати належні методи для виконання завдань.	Середній
814		Висловлює впевненість у своїй здатності бути успішним.	Середній
815		Висловлює впевненість, що може досягати успіху під час виконання більшості завдань.	Середній
816		Висловлює впевненість, що може виконати роботу якісно.	Середній
817		Залишається впевненим/-ою у власних здібностях навіть тоді, коли інші сумніваються в них.	Середній
818		Демонструє впевненість, що може покластися на свою здатність впоратися з різного роду ситуаціями та спокійно реагувати на труднощі.	СВ
819		Демонструє впевненість, що може обирати найкращий спосіб вирішення проблем.	СВ
820		Демонструє впевненість, що зможе досягти своїх цілей у житті.	СВ
821		Висловлює переконання, що загалом він/вона є ефективною людиною у житті.	СВ
822	48	Відчуває впевненість у своїй здатності долати життєві труднощі.	Високий
823	49	Висловлює впевненість, що знає, як діяти в непередбачуваних ситуаціях завдяки своїй винахідливості.	Високий

824		Демонструє впевненість, що може ефективно діяти в непередбачуваних ситуаціях.	Високий
-----	--	---	---------

9. Прийняття невизначеності та неоднозначності

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
901	50	Легко знаходить спільну мову з іншими людьми, які мають різні погляди.	Базовий
902	51	Демонструє, що може утриматися від осуду інших.	Базовий
903		Позитивно взаємодіє, без упевненості в тому, що думають і відчують інші.	Базовий
904		Почуває себе комфортно з багатьма різними людьми.	Базовий
905		Демонструє готовність сприймати суперечливу та неповну інформацію.	БС
906		Визнає неоднозначні ситуації.	БС
907		Бере на себе завдання, що передбачають дії в незнайомих та незвичних обставинах.	БС
908		Шукає можливості дискутувати з людьми, чії ідеї та цінності відрізняються від власних.	БС
909	52	Почуває себе комфортно у незвичних ситуаціях.	Середній
910	53	Конструктивно та позитивно долає невизначеність.	Середній
911	54	Конструктивно працює у непередбачуваних обставинах.	Середній
912		Справляється з неоднозначними ситуаціями.	СВ
913		Обираючи, як діяти у конкретній ситуації, займає позицію з урахуванням різних культурних контекстів.	СВ
914		Приймає виклики, що виникають у ситуації невизначеності.	СВ
915		Приймає нестачу ясності та зрозумілості.	СВ
916		Висловлює готовність толерувати невизначеність.	СВ
917		Почуває себе комфортно, стикаючись із тим, що йому/їй невідоме.	СВ
918	55	Висловлює бажання кидати виклик власним ідеям та цінностям.	Високий
919	56	Отримує задоволення від розв'язання неоднозначних проблем.	Високий
920	57	Висловлює задоволення від долаття труднощів.	Високий
921		Почуває себе комфортно, потрапляючи у неоднозначні ситуації.	Високий

10. Уміння самостійно вчитися

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1001	58	Виявляє здатність ідентифікувати ресурси для навчання (наприклад, людей, книги, Інтернет тощо).	Базовий
1002	59	Шукає роз'яснення нової інформації, отриманої від інших людей, якщо це потрібно.	Базовий
1003		Виконує навчальні завдання самостійно.	Базовий
1004		Визначає, що вже знає, а чого ще не знає.	Базовий
1005		Може самостійно визначити прогалини у власних знаннях.	БС
1006		Може визначити відповідні джерела інформації, необхідні для виконання навчального завдання.	БС
1007		Може ефективно збирати інформацію, використовуючи різноманітні методи та ресурси.	БС
1008		Ефективно використовує необхідні інструменти та інформаційні технології задля пошуку нової інформації.	БС
1009		Демонструє здатність самостійного знаходити інформацію.	БС
1010		Шукає інформацію, звертаючись до різноманітних джерел.	БС
1011		Висловлює бажання самостійно вчитися нового.	БС
1012		Розвиває власні ідеї, спираючись на збір інформації.	БС
1013	60	Може опанувати нові теми за мінімального стороннього супроводу.	Середній
1014	61	Може оцінити якість виконання власної роботи.	Середній
1015		Може віднаходити інформацію, необхідну для приватних й академічних потреб та інтересів.	Середній
1016		Може ефективно використовувати інформаційні технології для доступу, пошуку, організації та інтегрування інформації.	Середній
1017		Може інтегрувати знання з різних дисциплін і царин знань.	Середній
1018		Може самостійно обрати матеріали, ресурси та види діяльності, необхідні для навчання.	СВ
1019		Може самостійно відстежувати власний поступ на шляху до досягнення поставлених навчальних цілей.	СВ

1020		Шукає нові можливості для навчання.	СВ
1021		Перечитує нові матеріали ще раз після першого їх прочитання, щоб зрозуміти, чи правильно все зрозумів/-ла.	СВ
1022	62	Може обрати найбільш достовірні джерела інформації або пропозиції з доступного переліку.	Високий
1023	63	Виявляє здатність моніторити, визначати пріоритети та закінчувати завдання без безпосереднього контролю.	Високий
1024		Ефективно розпоряджається власним часом для досягнення власних навчальних цілей.	Високий
1025		Може оцінити достовірність джерел інформації або поради.	Високий
1026		Проводить моніторинг особистого поступу під час вивчення нової інформації.	Високий

11. Аналітичне та критичне мислення

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1101	64	Може визначити схожість та розбіжності між новою та вже відомою інформацією.	Базовий
1102	65	Використовує докази для підтвердження власної думки.	Базовий
1103		Може дійти висновків, спираючись на аналіз аргументів.	Базовий
1104		Може проаналізувати ситуацію, перш ніж зробити вибір.	Базовий
1105		Може зробити висновки, базуючись на аналізі інформації.	Базовий
1106		Може вирішувати проблеми, використовуючи логіку.	Базовий
1107		Може порівняти різні ідеї, коли роздумує над певною темою.	Базовий
1108		Може розрізнити констатацію факту та висловлення особистої думки.	БС
1109		Може встановлювати зв'язок між аргументом та інформацією.	БС
1110		Здатен/-на оцінювати на основі аргументів та досвіду.	БС
1111		Здатен/-на аналізувати альтернативні погляди.	БС
1112		Користується більше ніж одним джерелом інформації перед ухваленням рішення.	БС

1113		Здатен/-на використовувати більше одного джерела інформації при ухваленні рішень.	БС
1114		Коли стикається з проблемою, намагається визначити її причини.	БС
1115		Здатен критично роздумувати над минулим досвідом із метою забезпечення прогресу у майбутньому.	БС
1116		Може сформулювати логічний, обґрунтований аргумент «за» або «проти» певного твердження.	БС
1117		Може оцінити доказ, твердження та переконання.	БС
1118		Може виявити логічні зв'язки в матеріалах, які аналізує.	БС
1119	66	Здатен/-на оцінити ризики, пов'язані з вибором різних варіантів.	Середній
1120	67	Демонструє, що думає про те, чи інформація, котру використовує, правильна.	Середній
1121		Здатен/-на проаналізувати докази, даючи оцінку твердженням.	Середній
1122		Здатен/-на проаналізувати різні погляди, продукти, практики з інших культур.	Середній
1123		Здатен/-на сформулювати судження про те, чи матеріали, що підлягають аналізу, доцільні та корисні.	Середній
1124		Може критично оцінювати інформацію.	Середній
1125		Здатен/-на сформулювати судження про те, чи є аналізовані матеріали переконливими.	Середній
1126		Може розрізнити релевантну та нерелевантну інформацію і докази.	Середній
1127		Демонструє, що зважає на ризики та/або можливості певного вибору, перш ніж ухвалити рішення.	Середній
1128		Здатен/-на аналізувати матеріали логічно та систематично.	СВ
1129		Визначає пріоритети варіантів вибору перед ухваленням рішення.	СВ
1130		Використовує переконливі докази для формулювання суджень.	СВ
1131		Здатен/-на провести аналіз недоліків і переваг для всіх варіантів вибору.	СВ
1132		Перш ніж ухвалити рішення, аналізує всю доступну інформацію щодо різних варіантів вибору.	СВ
1133		Демонструє точність під час аналізу та оцінювання інформації.	СВ
1134		Здатен/-на визначити причинно-наслідкові зв'язки в матеріалі, які аналізує.	СВ

1135		Здатен/-на сформулювати судження про те, чи аналізовані матеріали справжні, правильні та достовірні.	СВ
1136		Здатен/-на критично оцінювати дії тих, хто несе відповідальність за дотримання та реалізацію прав людини.	СВ
1137		Може передбачити ймовірні результати кожного з можливих рішень певної проблеми.	СВ
1138		При потребі може застосовувати різні типи мислення (індуктивне, дедуктивне та ін.).	СВ
1139	68	Може ідентифікувати будь-які розбіжності, відмінності або невідповідності у матеріалах, що підлягають аналізу.	Високий
1140	69	Здатен/-на використовувати визначені критерії, принципи або цінності для творення суджень.	Високий
1141		Здатен/-на аналізувати мотиви, наміри та задуми людей, які поширюють пропаганду, стереотипи, нетолерантність та мову ворожнечі у медіа (наприклад, у газетах, на телебаченні тощо).	Високий
1142		Здатен/на організовано і цілісно підсумувати результати аналізу задля формування логічних та аргументованих висновків.	Високий
1143		Коли потрібно вирішити проблему, думає над усіма її складовими частинами, перш ніж ухвалити рішення.	Високий
1144		Здатен/-на по-новому синтезувати вивчені елементи.	Високий
1145		Здатен/-на проаналізувати, як частини цілого співвідносяться одна з одною, приводячи до кінцевих результатів.	Високий
1146		Здатен/-на бачити короткотермінову та довготермінову перспективу.	Високий
1147		Здатен/-на ідентифікувати упереджені погляди та припущення, на яких ґрунтуються матеріали.	Високий

12. Вміння слухати та спостерігати

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1201	70	Уважно прислухається до різних думок.	Базовий
1202	71	Уважно слухає інших людей.	Базовий
1203		Активно слухає інших.	Базовий
1204		Приділяє увагу не тільки тому, що було сказано, але і як це було сказано.	БС
1205		Запам'ятовує деталі поведінки інших людей.	БС

1206		Приділяє пильну увагу поведінці інших людей.	БС
1207	72	Спостерігає за жестами та мовою тіла людей, які виступають, щоб зрозуміти предмет їхньої розмови.	Середній
1208	73	Може ефективно слухати, щоб розшифрувати наміри іншої людини та значення, яке вона вкладає у комунікацію.	Середній
1209		Спостерігає за мовою тіла інших людей, щоб краще зрозуміти, що вони намагаються сказати.	Середній
1210		Якщо він/вона новий/-а у групі людей з іншої країни, намагається зрозуміти правила, що діють у цій групі, спостерігаючи за поведінкою інших.	СВ
1211		Опрацьовує мовні штампи, наявні в мовленні носіїв мови (наприклад, коли запитує, просить вибачення або скаржиться), пильно спостерігаючи за ними.	СВ
1212		Використовує невербальні сигнали інших людей, щоб зрозуміти їх невисловлені думки або занепокоєння.	СВ
1213	74	Звертає увагу на те, що інші люди мають на увазі, але не висловлюють уголос.	Високий
1214	75	Зауважує, як люди з іншими культурними ідентичностями по-різному реагують на ту саму ситуацію.	Високий
1215		Уважно спостерігає за поведінкою людей, які мають іншу культурну належність.	Високий

13. Емпатія

Код	Н гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1301	76	Може зрозуміти, коли товариш потребує допомоги.	Базовий
1302	77	Висловлює співчуття щодо неприємних речей, які зауважив/-ла в житті інших людей.	Базовий
1303		Висловлює співчуття людям, до яких несправедливо поставилися.	Базовий
1304		Висловлює співчуття іншим людям, коли в них виникають проблеми.	Базовий
1305		Висловлює співчуття іншій людині, яка постраждала або засмучена.	Базовий
1306		Відчуває, коли інші роздратовані.	Базовий
1307		Здатен/-на зрозуміти, чи людина відчуває роздратування до нього/неї.	Базовий
1308		Приділяє увагу тому, що відчувають інші люди.	БС
1309		Здатен/-на описати почуття, що мають інші люди.	БС

1310		Засмучується, якщо бачить, що до когось погано ставляться.	БС
1311		Висловлює співчуття, коли трапляється нещастя з іншими людьми.	БС
1312		Може пояснити, чому хтось засмучується.	БС
1313	78	Намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їхнього погляду.	Середній
1314	79	Звертає увагу на почуття інших людей під час ухвалення рішень.	Середній
1315		Може правильно описати емоції, почуття та потреби інших людей.	Середній
1316		Розмовляючи з кимось, намагається зрозуміти, що відчуває ця людина.	Середній
1317		Здатен/-на поставити себе на місце тих, що відчувають незручності.	Середній
1318		Висловлює переживання за людей, яких визискують.	Середній
1319		Демонструє здатність описати, що відчувають інші люди.	Середній
1320		Висловлює співчуття тим людям, яким щастить менше, ніж йому/їй.	Середній
1321		Висловлює співчуття людині, у якої немає друзів.	Середній
1322		Здатен/-на визначити, коли комусь необхідні комфорт та емоційна підтримка, навіть якщо людина відкрито цього не показує.	СВ
1323		Засмучується, коли бачить, що когось виключають із групи.	СВ
1324		Коли інші засмучуються, теж відчуває сум або стурбованість за них.	СВ
1325	80	Коли думає про людей в інших країнах, то поділяє їхні радості і печалі.	Високий
1326	81	Точно визначає почуття інших, навіть тоді, коли вони не хочуть показувати їх.	Високий
1327		Здатен/-на описати особливі проблеми інших людей.	Високий

14. Гнучкість та вміння адаптуватися

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1401	82	Змінює свою думку, якщо йому/їй подали раціональне обґрунтування для цього.	Базовий
1402	83	Може змінити свої рішення, якщо їх наслідки вимагають цього.	Базовий
1403		Пристосовує спосіб роботи, якщо це необхідно.	Базовий
1404		Якщо необхідно, пристосовує стиль взаємодії для ефективнішого спілкування з іншими людьми.	Базовий
1405		Змінює спосіб висловлення думки, якщо цього вимагає ситуація.	Базовий
1406		Адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на уроки, засвоені з попередніх ситуацій.	Базовий
1407		Змінює спосіб дії, коли бачить, що виникає проблема в поточному перебігу справ.	БС
1408		Адаптується до нових ситуацій, збираючи додаткову інформацію.	БС
1409		Легко пристосовується до нових людей.	БС
1410		Регулює плани відповідно до нових обставин.	БС
1411		Коли виникає проблема, намагається різними способами вирішити її.	БС
1412		Якщо щось іде не за планом, пристосовує свої дії та намагається досягнути поставленої цілі.	БС
1413	84	Адаптується до нових ситуацій, використовуючи нові вміння.	Середній
1414	85	Адаптується до нових ситуацій, по-різному застосовуючи знання.	Середній
1415		Змінює власний спосіб дій під впливом нового розуміння.	Середній
1416		Демонструє здатність гнучко взаємодіяти та легко пристосовуватися до нових людей, місць та ситуацій.	Середній
1417		Демонструє гнучкість при зіткненні з перешкодами.	Середній
1418		Демонструє маневреність і гнучкість у спілкуванні з людьми, які належать до інших культур.	Середній
1419		Здатен/-на при потребі змінити власну стратегію навчання.	Середній
1420		Легко пристосовується до нових ситуацій.	Середній
1421		Відкритий до нових та незвичних ситуацій.	Середній
1422		Адаптується ефективно до змін.	Середній
1423		Легко адаптується до нових культурних середовищ.	СВ

1424		Демонструє здатність долати тривоги, занепокоєння та відчуття незахищеності при зустрічі та спілкуванні з людьми, які належать до інших культур.	СВ
1425		Розмовляючи з людьми, які мають інше культурне походження, доречно переймає типи жестів, які використовує.	СВ
1426		Добре адаптується до різноманітних вимог та середовищ.	СВ
1427		Може змінити свій звичний спосіб мислення відповідно до потреб та обставин.	СВ
1428		Здатен/-на адаптуватися до різних культурних стилів та типів поведінки.	СВ
1429		Контролює свої емоції, пам'ятаючи про ширший контекст.	СВ
1430	86	Адаптується до соціально-культурних звичаїв інших культурних цільових груп, спілкуючись із членами цих груп.	Високий
1431	87	Може змінити свою поведінку, щоб зробити її прийнятною для інших культур.	Високий
1432		Незважаючи на те, що він/вона є членом власної культури, майже так само зручно він/вона почуває себе в одній чи кількох інших культурах.	Високий
1433		Здатен/-на скористатися необхідними стратегіями, щоб адаптуватися до культури іншої країни.	Високий

15. Мовні, комунікативні вміння та багатомовність

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1501	88	Може висловити свою думку щодо окресленої проблеми.	Базовий
1502	89	Просить промовця повторити, що було сказано, якщо щось було незрозуміле.	Базовий
1503		Розмовляючи з кимось, намагається утримувати візуальний контакт.	Базовий
1504		Використовує жести як спосіб донести власну думку.	Базовий
1505		Може висловити власну думку.	Базовий
1506		Ставить запитання, щоб долучитися до розмови.	БС
1507		Використовує мову тіла, щоб допомогти посилити те, що хоче сказати.	БС
1508		Дає зрозуміти іншим людям, що сприймає їхні ідеї.	БС

1509		Досягає ефективного спілкування з іншими, чітко висловлюючись.	БС
1510		Здатен/-на виявити, коли двоє людей намагаються сказати теж саме, але різними словами.	БС
1511		Коли виникає проблема зі спілкуванням, часто знаходить вихід (наприклад, коли використовує жести, пояснює та спрощує сказане тощо).	БС
1512		Використовує власні руки, щоб проілюструвати те, що хоче сказати.	БС
1513	90	Ставить такі запитання, що вказують на розуміння позицій інших людей.	Середній
1514	91	Може адаптуватися до різноманітних способів висловлення вдячності різними мовами.	Середній
1515		Здатен/-на переконувати та домовлятися з іншими людьми.	Середній
1516		Упевнюється, що те, що він/вона хотів/-ла донести, люди зрозуміли відповідно.	Середній
1517		Здатен/-на виявити, коли людина слухає його/її, але не чує те, що він/вона каже.	Середній
1518		Коли виникає неоднозначне спілкування, здатен/-на внести ясність або ж задовільно впоратися з такими ситуаціями.	Середній
1519		Здатен/-на пристосуватися та змінити власну мовну та комунікативну поведінку, щоб дотриматися тих комунікативних домовленостей, які прийнятні для його/її співрозмовника.	СВ
1520		Здатен/-на ефективно та успішно спілкуватися в міжкультурному середовищі.	СВ
1521		Здатен/-на переконатися, перш ніж відповісти, що він/вона розуміє те, що каже інша людина.	СВ
1522		Перефразовує те, що сказала інша людина, щоб переконатися в тому, що він/вона їх зрозумів/-ла.	СВ
1523		Здатен/-на іти на компроміс під час непорозуміння у спілкуванні, а саме: подавати нові твердження, вносити корективи, спрощувати зміст власних тверджень, які були незрозумілими.	СВ
1524		Здатен/-на розпізнати різні способи спілкування, що використовуються хоча б в одній іншій соціальній групі чи культурі.	СВ
1525		Здатен/-на ставити доречні та тактовні запитання, щоб уточнити в іншої людини в разі, коли її вербальні повідомлення не збігаються з невербальними.	СВ
1526	92	Може виступати посередником у мовному плані, здійснюючи переклад, надаючи пояснення під час міжкультурного обміну.	Високий

1527	93	Може успішно уникати міжкультурних непорозумінь.	Високий
1528		Здатен/-на відповісти на комунікативні виклики, що постають у міжкультурних ситуаціях, послуговуючись зрозумілою всім мовою, щоб зрозуміти іншу мову.	Високий
1529		Здатен/-на розпізнати різні комунікативні домовленості, що діють принаймні в одній іншій соціальній групі чи культурі.	Високий
1530		Є лінгвістично та культурно компетентним/-ою, принаймні в одній мові та культурі, окрім власної.	Високий

16. Вміння співпрацювати

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1601	94	Вибудовує доброзичливі стосунки з іншими людьми в групі.	Базовий
1602	95	Працюючи у групі, виконує свою частку групової роботи.	Базовий
1603		Здатен/-на ефективно та з повагою працювати з іншими людьми.	Базовий
1604		Здатен/-на бути командним гравцем у групі.	Базовий
1605		Може працювати доброзичливо з іншими людьми.	Базовий
1606		Ділиться власними ідеями та ресурсами з іншими.	Базовий
1607		Працюючи в групі, висловлює вдячність та повагу до інших членів групи.	БС
1608		Добре працює з іншими людьми.	БС
1609		Працюючи як член групи, діє за спільним планом або відповідно до ухвалених командою рішень.	БС
1610		Працюючи як член групи, здатен/-на ефективно висловити свої переконання та думки іншим членам групи.	БС
1611		Ефективно співпрацює з іншими людьми.	БС
1612		Бере спільну відповідальність за колективну працю.	БС
1613		Може допомогти іншим у їхній роботі, якщо це потрібно.	БС
1614		Є продуктивним гравцем команди.	БС
1615	96	Працює над досягненням консенсусу, щоб реалізувати цілі групи.	Середній
1616	97	Працюючи у групі, надає іншим важливу або корисну інформацію.	Середній
1617		Може допомогти новій людині стати частиною групи.	Середній
1618		Ефективно бере участь у групових зустрічах.	Середній

1619		Активно ділиться корисною інформацією/ знаннями з іншими.	Середній
1620		Послідовно бере участь у діяльності групи.	Середній
1621		Працюючи як член групи, заохочує членів групи висловлювати свої погляди та думки.	СВ
1622		Приймає різноманітні ролі, працюючи у групах.	СВ
1623		Під час виникнення проблеми робить так, щоб інші у групі відчували себе комфортно.	СВ
1624		Працюючи у групі, допомагає іншим, заохочуючи їх до участі.	СВ
1625		Послідовно працює з іншими заради досягнення цілей та виконання завдань.	СВ
1626		Здатен/-на поставити цілі для групи.	СВ
1627		Здатен/-на мотивувати інших членів групи співпрацювати та допомагати одне одному, щоб досягти цілей групи.	СВ
1628		Працюючи у групі, звертається до інших членів групи та використовує навички їхні вміння, ідеї та думки.	СВ
1629	98	Викликає ентузіазм у членів групи заради досягнення спільних цілей.	Високий
1630	99	Працюючи як член групи, підтримує інших людей, незважаючи на розбіжності у поглядах.	Високий
1631		Шукає можливостей співпрацювати з іншими людьми.	Високий
1632		Коли бачить те, що має бути зроблено, намагається долучити інших людей до спільної роботи над цим.	Високий
1633		Здатен/-на переконати інших членів групи поділитися їхніми корисним знаннями, досвідом та вміннями.	Високий
1634		Долучає інших людей до планування та розробки плану дій, щоб здобути їхню прихильність.	Високий

17. Вміння вирішувати конфлікти

Код	Н гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1701	100	Може спілкуватися зі сторонами конфлікту з повагою.	Базовий
1702	101	Може ідентифікувати способи вирішення конфліктів.	Базовий
1703		Працює з іншими задля вирішення конфліктів.	Базовий
1704		Демонструє здатність генерувати практичні рішення для розв'язання конфліктів.	БС

1705		Може вислухати сторони конфлікту, щоб виявити спільні інтереси.	БС
1706		Працює над вирішенням конфлікту, виявляючи повагу до думок інших людей.	БС
1707		Допомагає іншим зрозуміти, як вирішити суперечності.	БС
1708		Може спонукати активно слухати та відкрито дискутувати, визнаючи це за засоби вирішення конфлікту.	БС
1709		Здатен/-на знайти властивий підхід до людей, втягнутих у конфлікт.	БС
1710	102	Може допомогти іншим у вирішенні конфліктів, поглиблюючи їхнє розуміння наявних варіантів вирішення.	Середній
1711	103	Може заохотити сторони конфлікту активно слухати одна одну та обговорити, що їх турбує та непокоїть.	Середній
1712		Знаходить такі вирішення конфліктів, які є взаємовигідними.	Середній
1713		Налагоджує спілкування між людьми у стані конфлікту, які раніше не змогли подолати розбіжності в ідеях чи думках.	Середній
1714		Здатен/-на використати навички переговорів для вирішення конфлікту.	Середній
1715		Здатен/-на допомогти сторонам конфлікту знайти спільну мову, яка сприятиме досягненню домовленості.	Середній
1716	104	Регулярно ініціює спілкування для вирішення міжособистісних конфліктів.	Високий
1717	105	Може ефективно зарадити у конфліктних ситуаціях з людьми у стані емоційного стресу, тривоги та занепокоєння.	Високий
1718		Здатен/-на спрямовувати сторони конфлікту до досягнення оптимальних та взаємоприйнятних рішень щодо їхнього конфлікту.	Високий
1719		Вирішуючи конфлікт, постійно зосереджується на актуальних проблемах та уникає, щоб другорядні чи несуттєві проблеми зашкодили досягненню результату.	Високий
1720		Здатен/-на уточнювати можливі компроміси та рішення конфлікту.	Високий

ЗНАННЯ ТА КРИТИЧНЕ РОЗУМІННЯ

18. Знання самого себе та критична самооцінка

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1801	106	Може описати свою мотивацію.	Базовий
1802	107	Може описати, як його/її думки та емоції впливають на поведінку.	Базовий
1803		Може критично відображати свої власні мотиви, потреби та цілі.	БС
1804		Здатен/-на пояснити, як його/її особисті характеристики впливають на поведінку в різноманітних ситуаціях.	БС
1805	108	Може критично осмислювати власні цінності та переконання.	Середній
1806	109	Може критично подивитися на себе з різних точок зору.	Середній
1807		Може критично осмислювати, як інші люди сприймають його/її.	СВ
1808		Може критично осмислювати, як його/її думки та емоції впливають на поведінку.	СВ
1809		Може критично осмислювати свою перспективу бачення світу.	СВ
1810	110	Може критично осмислювати свої упередження та стереотипи, а також те, на чому вони ґрунтуються.	Високий
1811	111	Може критично осмислювати свої емоції та почуття у найрізноманітніших ситуаціях.	Високий
1812		Може критично осмислювати те, як його/її судження впливають на культурну належність.	Високий
1813		Може критично осмислювати фактори, що вплинули на його/її міжкультурний розвиток.	Високий

19. Знання та критичне розуміння мови й особливостей спілкування

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
1901	112	Може пояснити, як тон голосу, візуальний контакт та мова тіла допомагає під час спілкування.	Базовий
1902	113	Може описати соціальний вплив та наслідки різних стилів комунікації на інших.	Середній
1903	114	Може пояснити, як соціальні взаємовідносини іноді закодовані у мовних формах, що використовуються в розмові (наприклад, у формулах привітання, звертання, у лайливих фразах тощо).	Середній
1904		Здатен/-на пояснити, як різні мовні формули використовуються в різноманітних ситуаціях та контекстах.	Середній
1905		Здатен/-на критично осмислити, як різні стилі комунікації можуть призвести до припинення спілкування.	Середній
1906		Здатен/-на описати різні комунікативні домовленості, що використовуються у принаймні одній (відмінній від власної) соціальній групі чи культурі.	Середній
1907		Здатен/-на критично осмислювати, як різні аудиторії можуть сприймати різні смисли однієї і тієї ж інформації.	Середній
1908		Здатен/-на описати деякі наслідки від використання різних стилів мовлення в соціальних та робочих ситуаціях.	Середній
1909		Може критично осмислювати, як міжкультурне спілкування впливає на взаємовідносини людей, які мають різну культурну належність.	СВ
1910		Може критично осмислювати, як власні уявлення, упередження, сприйняття, переконання та судження залежать від конкретного мовлення, яким спілкується людина.	СВ
1911		Здатен/-на критично осмислювати наслідки від використання різних стилів мовлення в соціальних та робочих ситуаціях.	СВ
1912	115	Може пояснити, чому люди, які мають відмінну культурну належність, можуть слідувати різним вербальним та невербальним комунікативним домовленостям, що, на їхній погляд, є значущими.	Високий
1913	116	Може критично осмислювати різні комунікативні домовленості, що застосовуються у принаймні одній з інших соціальних груп чи культур.	Високий

20А. Знання та критичне розуміння світу: політики, права, прав людини

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
2001	117	Може пояснити значення базових політичних понять, зокрема поняття демократії, свободи, громадянства, прав та обов'язків.	Базовий
2002	118	Може пояснити, чому кожна людина несе відповідальність за дотримання прав	Базовий
2003		Може пояснити значення базових правових понять, зокрема справедливості, рівності, необхідності дотримання законів і нормативних актів та верховенства права.	Базовий
2004		Може критично осмислювати концепцію прав людини.	Базовий
2005		Може описати зобов'язання держав у царині прав людини.	БС
2006	123	Може пояснити універсальний, неподільний та невід'ємний характер прав людини.	Середній
2007	124	Може критично осмислити взаємозв'язки між правами людини, демократією, миром та безпекою у глобалізованому світі.	Середній
2008	125	Може критично осмислювати докорінні причини порушень прав людини, зокрема роль стереотипів та упереджень у процесі, що призводить до зловживання правами людини.	Середній
2009		Може критично осмислювати проблеми в царині прав людини, що постають у його/її громаді та суспільстві.	Середній
2010		Може критично осмислювати проблеми або правозахисний рух у царині прав людини у власній країні.	Середній
2011		Може критично осмислювати права людини як систему цінностей та її тісний зв'язок з іншими моральними, етичними та релігійними системами цінностей.	СВ
2012	130	Може пояснити різноманітні способи впливу громадян на політику.	Високий
2013	131	Може критично відображати, як змінюється характер прав людини та як відбувається постійний розвиток прав людини в різних регіонах світу.	Високий
2014		Може критично відображати природу та цілі демократичних політичних процесів.	Високий
2015		Може критично відображати природу та цілі закону.	Високий

20Б. Знання та критичне розуміння світу: культури, культура, релігії

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
2016	119	Може описати основні культурні практики, які існують в інших культурах (наприклад, вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо).	Базовий
2017	120	Може критично осмислювати, що його/її світогляд є тільки одним із багатьох світоглядів.	Базовий
2018		Може описувати кілька різних культур, особливо їх спільні цінності, традиції та практики.	Базовий
2019		Може критично осмислювати, як міжкультурна взаємодія може впливати на ситуації та події.	БС
2020		Може описати подібності та розбіжності, що існують між різними релігійними традиціями.	БС
2021	126	Може пояснити небезпеку, що виникає внаслідок узагальнення, коли на підставі індивідуальної поведінки окремої особи роблять висновок про всю культуру.	Середній
2022	127	Може критично осмислювати релігійну символіку, релігійні практики та використання мови з релігійною метою.	Середній
2023		Може пояснити, чому всі культурні групи мають осіб, які ставлять під сумнів традиційні культурні смисли та кидають їм виклик.	Середній
2024		Може критично осмислити роль релігій та нерелігійних переконань у суспільстві та громадському житті.	Середній
2025		Може пояснити, чому культурні групи постійно розвиваються та змінюються.	СВ
2026		Може пояснити чому всі культурні групи динамічні, різноманітні та різні.	СВ
2027		Може проаналізувати варіативність, яку спостерігаємо через моделі/патерни поведінки всередині культури.	СВ
2028		Може проаналізувати варіативність, яку спостерігаємо через моделі/патерни поведінки між різними культурами.	СВ
2029		Може критично осмислити те, як діють владні структури та дискримінаційні практики в рамках культурних груп, щоб обмежити можливості для неієздатних членів групи.	СВ

2030		Може описати ключові аспекти історії окремих релігійних традицій.	CB
2031		Може критично осмислити те, що особиста релігійна практика відрізняється від стандартних уявлень, описаних у підручниках про ці релігії.	CB
2032		Визначає основні тексти та основні доктрини окремих релігійних течій.	CB
2033		Може описати основні риси вірувань, цінностей, практик та досвіду людей, які практикують певні релігії.	CB
2034		Може критично відображати вірування, цінності, практики та досвід релігійних вірян.	CB
2035	132	Може пояснити, чому не існує культурних груп зі сталими ознаками.	Високий
2036	133	Може пояснити, чому всі релігійні групи постійно розвиваються та змінюються.	Високий
2037		Може описати внутрішнє розмаїття переконань та практик, що існують в окремих релігіях.	Високий

20В. Знання та критичне розуміння світу: історії, ЗМІ, економіки, довкілля і сталого розвитку

Код	№ гол. дескр-ра	Дескриптор	Рівень
2038	121	Може оцінити вплив суспільства на природне середовище, наприклад, з погляду зростання населення, його розвитку, споживання ресурсів тощо.	Базовий
2039	122	Може критично осмислювати ризики, пов'язані зі шкодою для довкілля.	Базовий
2040		Може критично осмислювати взаємозалежність довкілля та світової спільноти.	Базовий
2041		Може критично осмислювати цінності, поведінку та способи життя, необхідні для сталого майбутнього.	Базовий
2042		Може критично осмислювати необхідність відповідального споживання.	Базовий
2043		Може критично осмислювати те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку природного середовища.	Базовий
2044		Може критично осмислювати глобальні нерівності.	Базовий
2045	128	Може описати наслідки впливу пропаганди в сучасному світі.	Середній

2046	129	Може пояснити, як люди можуть захищати себе від пропаганди.	Середній
2047		Може пояснити, що таке пропаганда.	Середній
2048		Може пояснити, що робить людей вразливими до пропаганди.	Середній
2049	134	Може критично осмислювати, як історію часто подають та викладають з етноцентричного погляду.	Високий
2050	135	Може пояснити, як працюють національні економіки та як економічні й фінансові процеси впливають на функціонування суспільства.	Високий
2051		Може критично осмислювати життєвий характер історії та пояснити, як інтерпретації минулого змінюються в часі у різних культурах.	Високий
2052		Може критично осмислювати різноманітні наративи про історичні сили та чинники, що сформували сучасний світ.	Високий
2053		Може критично пояснити, як концепція громадянства змінювалась у різні часи в різних культурах.	Високий
2054		Може навести приклади різноманітних наративів про історичні сили та чинники, що сформували сучасний світ.	Високий
2055		Може критично осмислювати процеси історичного пошуку.	Високий
2056		Може критично осмислювати етичні проблеми, пов'язані з глобалізацією.	Високий
2057		Може критично осмислювати економічну взаємозалежність світової спільноти.	Високий
2058		Може критично осмислювати зв'язки між економічними, соціальними, політичними та екологічними процесами.	Високий
2059		Може пояснити, як особистий вибір, політичні дії та моделі споживання впливають на різні частини світу.	Високий

Розділ 3

Процес створення, тестування та градації дескрипторів

Основним джерелом натхнення для розробки дескрипторів для КДК стала попередня робота над дескрипторами для «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання» (CEFR).

З огляду на успішний досвід розробки дескрипторів для «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти», було проведено подібний процес створення, тестування та градації дескрипторів до кожної компетентності цієї Рамки. Процес відбувався у декілька етапів:

1. Визначення критеріїв для створення дескрипторів.
2. Формування початкової загальної бази пробних дескрипторів.
3. Відбір дескрипторів, зважаючи на зворотний зв'язок від експертів та педагогів.
4. Тестування відібраних дескрипторів у різних освітніх закладах Європи.
5. Градація дескрипторів відповідно до різних рівнів володіння.

Визначення критеріїв для створення дескрипторів

Спираючись на досвід роботи над «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання», було визначено такі критерії для формування дескрипторів:

- i. **Стислість.** Дескриптори мали бути стислими, в ідеалі містити не більше 25 слів.
- ii. **Позитивність.** Кожен дескриптор мав бути сформульований як позитивне твердження (наприклад, може, висловлює, підтримує тощо), а не негативне (наприклад, не може, не вдається, має обмеження тощо). Це дасть змогу вчителю сказати: «так, ця людина може зробити це/поділяє таку цінність, має таке ставлення/вміння/знання/розуміння» або ж навпаки: «ні, ця людина не може зробити цього, не поділяє такої цінності, не має такого ставлення/вміння/знання/розуміння».
- iii. **Чіткість.** Кожен з дескрипторів мав бути прозорим і не обтяженим професійним жаргоном, а також мав бути описаним граматично просто.
- iv. **Незалежність.** Кожен дескриптор повинен бути незалежним від усіх інших дескрипторів. Іншими словами, жоден із дескрипторів не міг мати такого значення, яке б відповідало формулюванню інших дескрипторів у наборі. Тому в описі дескрипторів уникали багаторазового використання тих самих тверджень. З цієї причини у дескрипторах не використовували повторно подібні твердження, що відрізняються тільки простою заміною ключового слова або фрази (наприклад, погане/середнє/добре, мало/трохи/багато/дуже багато, досить широке/дуже широке), що означало б, що дескриптори не є незалежними один від одного.
- v. **Визначеність.** Також кожен із дескрипторів повинен був описувати конкретні типи поведінки або досягнення, що вказували б на те, чи особа опанувала конкретні цінності/ставлення/вміння/знання/розуміння чи ні.

Укладення початкового великого банку пробних дескрипторів

Щоб розробити початкову базу пробних дескрипторів, використано різноманітні довідкові матеріали, зокрема, вже розроблені градації дескрипторів, навчальні матеріали, дослідницькі програмні документи, що містили або відповідну шкалу градації одиниць, або короткі твердження описового характеру, які можна було перефразувати та використати як дескриптори, або твердження опису досягнень, співвідносних двадцятьом компетентностям (20), визначеним у Рамковій моделі. Загалом у цій праці використано дев'яносто вісім вихідних документів. З них деякі джерела не давали змоги просто скопіювати дескриптори, але надавали корисну інформацію стосовно аспектів компетентностей, що було враховано під час формулювання дескрипторів. Також їх використовували для повторної перевірки того, щоб повний обсяг кожної компетентності був адекватно розкритий та зафіксований у розроблених дескрипторах. Шкала градації одиниць та описові твердження, що містилися в деяких джерелах, були перефразовані так, щоб сформулювати короткі окремі твердження, які б потенційно могли стати дескрипторами.

Окрім цього, було виписано нові дескриптори для тих компетентностей у моделі, для яких було знайдено відносно невелику кількість тверджень або небагато одиниць градації. Було також написано нові дескриптори, коли стало зрозуміло, що існують важливі аспекти в окремих компетентностях, які були недостатньо висвітлені в наявних дескрипторах.

Саме 2 085 потенційних дескрипторів було сформульовано в такий спосіб. Потім їх критично проаналізували за п'ятьма критеріями, описаними вище. Ці критерії розробили спільно два експерти. Після завершення цього процесу залишився 1371 пробний дескриптор, який підлягав подальшому відбору.

Відбір дескрипторів

Членів експертної групи, що працювали над розробкою Рамки, попросили надати зворотний зв'язок про кожен із 1371 пробного дескриптора та визначити в ієрархічному порядку, наскільки релевантним є кожен із них відповідно до окремої компетентності та критеріїв — чіткості, незалежності від інших дескрипторів, конкретності, можливості спостерігати в освітньому середовищі та важливості оцінювання в межах окремої компетентності. У результаті залишилося 990 дескрипторів, яким було присвоєно високий рейтинг і які отримали позитивний зворотний зв'язок від експертної групи.

Згодом 990 дескрипторів було скеровано педагогам 16 країн Європи для отримання повторного зворотного зв'язку шляхом онлайн-опитування, доступного десятима мовами. В анкеті учителів, викладачів, тренерів та представників інших категорій просили віднести дескриптори до відповідних компетентностей (для упевненості, що кожен дескриптор однозначно вказував на одну компетентність); оцінити дескриптори відповідно до трьох критеріїв (чіткість, коректність та можливість спостерігати в освітньому середовищі); ієрархічно розмістити кожен дескриптор відповідно до його корисності для різних рівнів освіти та надати зворотний зв'язок щодо формулювання дескрипторів. 1236 педагогів надали зворотний зв'язок, і на цій основі 559 дескрипторів, які отримали високу оцінку і були правильно віднесені до належних їм компетентностей, було відібрано до наступного етапу роботи.

Пілотування дескрипторів

---

559 дескрипторів було подано для тестування учнями в різноманітних освітніх середовищах. Щоб відповідати статистичним вимогам з дотриманням необхідного числа вибірки та щоб упевнитися в доцільності дескрипторів для учнів, було залучено учнів віком від дев'яти років.

Процес тестування мав три завдання:

1. Підтвердити правильність формулювання дескрипторів в конкретних освітніх середовищах.
2. Вилучити дескриптори, які не можна послідовно використовувати на практиці.
3. Здійснити градацію дескрипторів, об'єднавши їх з рівнями кваліфікації.

Цей процес підтримали 858 вчителів із 16 країн, які працюють у різних соціально-культурних середовищах та в різних типах освітніх систем. За підтримки органів управління освіти в цих країнах, вчителів спеціально підготували до цього процесу через навчальні семінари, після яких вони отримали завдання перевірити доцільність відібраної кількості дескрипторів (від 181 до 194). Для цього їм було запропоновано поспостерігати за поведінкою одного учня під час визначеної кількості заходів та скористатися дескрипторами для проведення спостереження. Потім вчителі мали подати свої результати, як і надати зворотний зв'язок щодо того, наскільки легко було використовувати дескриптори на практиці, через заповнення онлайн-анкети, доступної різними мовами. Більше ніж 250 відповідей було отримано на кожен із 559 дескрипторів, що було подано на пілотування. Цього було достатньо для отримання достовірних та актуальних результатів у процесі статистичної обробки інформації.

Градування дескрипторів за різними рівнями володіння

Отримані дані були оброблені за методикою, що ґрунтується на сучасній теорії тестування (Item Response Theory, Rasch Analysis). Такий аналіз дозволяє упорядкувати елементи (у нашому випадку — дескриптори компетентностей) відповідно до рівня труднощів, які вони викликають (у нашому випадку — відповідний компонент компетентності у Рамці). Такий аналіз генерує інформацію, що дозволяє ухвалити рішення про: (а) те, чи певний дескриптор підходить до відповідного компонента компетентності (тобто чи опис дескриптора відповідає компетентності); (б) якому рівню володіння відповідає дескриптор.

Градування дескрипторів — досить проблемна справа, і до неї потрібно підходити з максимальною науковою точністю, щоб отримати дійсні, достовірні та корисні вказівки для подальшої роботи. Дані, отримані завдяки багатомовному онлайн-опитуванню, було опрацьовано з використанням спеціального програмного забезпечення та якісного аналізу.

Результат був таким: 447 дескрипторів із протестованих 559 було оцінено як корисні. Окрім того, деякі з них могли легко асоціюватися з одним із трьох рівнів володіння (базовим, середнім, високим), тоді як інші, незважаючи на те, що були актуальними, розташувалися між базовим та середнім рівнями або між середнім та високим рівнями.

З повного набору підтверджених дескрипторів на основі обробки статистичної інформації та якісного аналізу було визначено 135 головних дескрипторів. Початковим наміром було відібрати для однієї компетентності два дескриптори на кожен із трьох рівнів володіння. Однак з'явилися винятки до цього правила, тому стосовно деяких компетентностей було відібрано по три головні дескриптори на кожен рівень, а на компетентність «знання і критичне розуміння світу» — навіть більша кількість на кожен рівень. Стосовно трьох компетентностей вдалося підібрати лише один дійсний дескриптор на кожен із рівнів володіння.

Висновки

Розроблені дескриптори — необхідний ресурс для тих, хто має бажання використовувати рамку в освітньому середовищі, оскільки вона забезпечує практичне використання компетентностей, що містяться в Рамковій моделі, описуючи конкретні типи поведінки, що може демонструвати учень/учениця.

Дескриптори можна використовувати для різних цілей. Наприклад, як інструментарій для тих, хто створює навчальні програми/вправи, впроваджує їх та оцінює навчальну діяльність та освітні ініціативи щодо розвитку учнівських компетентностей, необхідних для культури демократії. Освітянам, які бажають використовувати дескриптори саме з цією метою, можна порадити прочитати Розділ перший та Розділ другий «Розробка навчальних програм» та «Педагогіка» (Том 3). Дескриптори також можна використовувати, щоб допомогти оцінити рівень володіння компетентністю, який має учень/учениця, щоб визначити можливості для подальшого розвитку або ж допомогти оцінити рівень володіння компетентністю за певний період навчання. Педагогам, які планують використовувати дескриптори саме для цього, рекомендовано прочитати Розділ третій «Оцінювання» (Том 3). Усім, хто хоче користуватися дескрипторами, рекомендуємо прочитати розділ Тому 1, де подано, як слід застосовувати дескриптори, а як не можна цього робити.

Перелік рекомендованих додаткових джерел

Bond, T.G. & Fox, C.M. (2015). *Applying the Rasch Model: Fundamental Measurement in the Human Sciences (3rd edition)*. New York: Routledge.

Council of Europe (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR)*. Cambridge: Cambridge University Press. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf

Kennedy, D., Hyland, A. & Ryan, N. (2007). Writing and using learning outcomes: A practical guide. In E. Froment, J. Kohler, L. Purser & L. Wilson (Eds.), *EUA Bologna Handbook — Making Bologna Work, Article C 3.4-1*. Berlin: Raabe Verlag.

North, B. (2000). *The Development of a Common Framework Scale of Language Proficiency*. New York: Peter Lang.

North, B. & Schneider, G. (1998). Scaling Descriptors for language proficiency scales. *Language Testing*, 15, 217-263.

Sales agents for publications of the Council of Europe
Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe
Точки продажу публікацій Ради Європи

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
c/o Michot Warehouses
Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

**CZECH REPUBLIC/
RÉPUBLIQUE TCHÈQUE**

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: + 420 2 424 59 204
Fax: + 420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskaffet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Fax: + 45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>

Librairie Kléber
1, rue des Francs-Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correios 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

**RUSSIAN FEDERATION/
FÉDÉRATION DE RUSSIE**

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338
RU-117342 MOSCOW
Tel.: + 7 495 739 0971
Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road
Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

**UNITED STATES and CANADA/
ÉTATS-UNIS et CANADA**

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Модель компетентностей для культури демократії

Рада Європи підтримує і захищає права людини, демократію та верховенство права. Ці принципи вже десятиліттями лежать в основі європейських суспільств і політичних систем, проте вони потребують підтримки та сприяння, особливо за часів економічної та політичної кризи.

Загальновідомо, що демократія означає форму правління, яка здійснюється народом та від імені народу, і що вона не може функціонувати без інституцій, які забезпечують регулярні, вільні та справедливі вибори, правління більшості та підзвітність уряду. Проте такі інституції не працюватимуть без активних та відданих демократичним цінностям і ставленням громадян. Якраз освіта виконує це важливе завдання із формування демократичних цінностей, а пропонується Рамка призначена для того, щоб системи освіти послідовно використовували широкий спектр підходів під час формування й оцінювання компетентностей для демократичної культури.

Другий том містить набори дескрипторів до компетентностей для демократичної культури, про які йшлося в першому томі. Ці дескриптори мають на меті допомогти освітянам визначати навчальні результати, а також рівень володіння компетентністю за певний період, виявляти можливості для розвитку. Подальші вказівки щодо впровадження Рамки запропоновано у третьому томі.

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписалися під Європейською конвенцією з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства закону. Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

**Другий том тритомного видання.
Не для продажу.**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE